

Nedělní úvaha (kázání) na text knihy Exodus

v Lysé nad Labem, 4 neděle po Narození Páně, 21.1.2024

Mojžíš, 245-256 n.l., freska ze synagogy Dura Europos, Sýrie, Zdroj Wiki

Mojžíšův příjezd a první jednání s faraonem

Hospodin řekl Áronovi: „Jdi na poušť naproti Mojžíšovi.“ Áron šel, setkal se s ním u Boží hory a políbil ho. Mojžíš oznámil Áronovi všechna Hospodinova slova, s nimiž ho poslal, a všechna znamení, kterými ho pověřil. Pak šel Mojžíš s Áronem a shromáždili všechny izraelské starší. Áron vyřídil všechna slova, která mluvil Hospodin k Mojžíšovi, a Mojžíš učinil před očima lidu ona znamení. A lid uvěřil. Když slyšeli, že Hospodin navštívil Izraelce a že pohleděl na jejich ujařmení, padli na kolena a klaněli se. Mojžíš s Áronem pak předstoupili před faraóna a řekli: „Toto praví Hospodin, Bůh Izraele: Propusť můj lid, ať mi v poušti slaví slavnost“ Farao však odpověděl: „Kdo je Hospodin, že bych ho měl uposlechnout a propustit Izraele? Hospodina neznám a Izraele

nepropustím!“ Řekli: „Potkal se s námi Bůh Hebrejů. Dovol nám nyní odejít do pouště na vzdálenost tří dnů cesty a přinést oběť Hospodinu, našemu Bohu, aby nás nenapadl morem nebo mečem.“ Egyptský král je okřikl: „Proč, Mojžíši a Árone, odvádíte lid od jeho prací? Jděte za svými robotami!“ A farao pokračoval: „Hle, lidu země je teď mnoho, a vy chcete, aby nechali svých robot?“ Onoho dne přikázal farao poháněčům lidu a dozorcům: „Propříště nebudete vydávat lidu slámu k výrobě cihel jako dříve. Ať si jdou slámu nasbírat sami! A uložte jim dodat stejné množství cihel, jaké vyráběli dříve. Nic jim neslevujte, jsou líní. Proto křičí: Pojd’me obětovat svému Bohu. Ať na ty muže těžce dolehne otročina, aby měli co dělat a nedali na lživé řeči.“ Poháněči lidu a dozorci vyšli a ohlásili lidu: „Toto praví farao: Nedám vám žádnou slámu. Sami si jděte nabrat slámu, kde ji najdete. Ale z vaší pracovní povinnosti se nic nesleví.“ Lid se rozběhl po celé egyptské zemi, aby na strništích sbíral slámu. Poháněči je honili: „Plňte svůj denní úkol, jako když sláma byla.“ Dozorci z řad Izraelců, které nad nimi ustanovili faraónovi poháněči, byli bití. Vytýkalo se jim: „Proč jste v těchto dnech nevyrobili tolik cihel jako dříve?“ Dozorci z řad Izraelců tedy přišli a úpěli před faraónem: „Proč se svými otroky takhle jednáš? Tvým otrokům se nedodává sláma, ale pokud jde o cihly, poroučejí nám: ‚Dělejte!‘ Hle, tvoji otroci jsou bití a tvůj lid bude pykat za hřích.“ Farao odpověděl: „Jste lenoši líní, proto říkáte: ‚Pojd’me obětovat Hospodinu.‘ Hned jděte dělat! Sláma vám dodávána nebude, ale dodávku cihel odvedete.“ Dozorci z řad Izraelců viděli, že je s nimi zle, když bylo řečeno: „Nesmíte snížit svůj denní úkol výroby cihel.“ Když vycházeli od faraóna, narazili na Mojžíše a Árona, kteří se s nimi chtěli setkat. Vyčítali jim: „Ať se nad vámi ukáže Hospodin a rozsoudí. Vy jste pokáleli naši pověst u faraóna a jeho služebníků. Dali jste jim do ruky meč, aby nás povraždili.“ Mojžíš se obrátil k Hospodinu a řekl: „Panovníku, proč jsi dopustil na tento lid zlo? Proč jsi mě vlastně poslal? Od chvíle, kdy jsem předstoupil před faraóna, abych mluvil tvým jménem, nakládá s tímto lidem ještě hůře. A ty svůj lid stále nevysvobozuješ.“ (*Bible, exodus, 4 a 5. kapitola*)

Bůh mluví k Mojžíšovi (Mojžíšovo kázání)

Bůh promluvil k Mojžíšovi a ujistil ho: „Já jsem Hospodin. Ukázal jsem se Abrahamovi, Izákovi a Jákobovi jako Bůh všemohoucí. Ale své jméno Hospodin jsem jim nedal poznat. Ustavil jsem s nimi také svou smlouvu, že jim dám kenaanskou zemi, zemi jejich putování, kde pobývali jako hosté. Rovněž jsem uslyšel sténání Izraelců, které si Egypťané podrobili v otroctví, a rozpomenul jsem se na svou smlouvu. Proto řekni Izraelcům: Já jsem Hospodin. Vyvedu vás z egyptské roboty, vysvobodím vás z vašeho otroctví a vykoupím vás vztaženou paží a velkými soudy. Vezmu si vás za lid a budu vám Bohem. Poznáte, že já jsem Hospodin, váš Bůh, který vás vyvede z egyptské roboty. Dovedu vás do země, kterou jsem přísězně slíbil dát Abrahamovi, Izákovi a Jákobovi. Vám ji dám do vlastnictví. Já jsem Hospodin.“ Mojžíš to tak Izraelcům vyhlásil, ale ti nebyli pro malomyslnost a tvrdou otročinu s to Mojžíšovi naslouchat. Hospodin dále mluvil k Mojžíšovi: „Předstup před faraóna, krále egyptského, a vyříd' mu, ať propustí Izraelce ze své země.“ Mojžíš Hospodinu namítl: „Když mi nenaslouchají Izraelci, jak by mě poslechl farao! Nejsem způsobilý mluvit.“ Ale Hospodin Mojžíšovi a Áronovi domluvil a dal jim příkazy pro Izraelce i pro faraóna, krále egyptského, aby připravili odchod Izraelců z egyptské země. (*Bible, exodus, 6. kapitola*)

Možno doplnit četbou všech předchozích událostí knihy Exodus. Píseň 697 či 299 z NEZ byla také zpívána.

V Mojžíšově příběhu jsme dospěli do kýžené chvíle střetu dobra se zlem, Hospodina s faraonem. Hrdina Mojžíš vstupuje v plné slávě na scénu. Jak mu Bůh slíbil, není na to sám, po boku mu stojí bratr Áron, jeho krev. Po tolika letech odloučení, po Mojžíšově snaze zapomenout, po trochu nešťastné Mojžíšově ženitbě a velké nechuti se vrátit, po tom všem stojí nyní uprostřed hebrejské otrocké reality. Můžeme se jen dohadovat, jaké emoce Mojžíšův návrat provázejí, co cítí Áron či Miriam po všech těch letech odloučení. Jakou důvěru asi probouzí dávno ztracený bratr, dítě odchované v egyptských palácích, kdysi muž prudké letory, který neváhal sáhnout po zbrani, poté uprechlík, po kterém se na dlouhá leta slehla zem? Podle biblického vyprávění poslal Hospodin Árona Mojžíšovi v ústrety, potkali se ještě na poušti, políbili se. Nějak si nedovedu představit, že si padli kolem krku, ale Áron je pro mne velkým hrdinou. Ve filmových

zpracování tohoto příběhu je Mojžíš většinou sebevědomým mužem s jasným cílem, který odhodlaně jedná v Božím jménu a všechny kolem povzbuzuje, zatímco Áron je jako otrok bázlivý a opatrný. Bible nám ale nabízí poněkud jiný obrázek. Dle jejího vyprávění Mojžíš Árona zoufale potřebuje. Bůh mu musí Áronovu podporu dvakrát (!) slíbit, aby se vůbec do Egypta odvážil. V jednání s faraonem je to pak Áron, který dává do banku vše, co má. Všichni jeho blízcí jsou otroci a svou pomocí Mojžíšovi je všechny ohrožuje. S Bohem navíc nemluvil a vše co dělá, činí v důvěře v Mojžíšovo slovo, v důvěře, že s Mojžíšem Bůh mluvil a skrze něho jedná. Tenhle bratříček, který nikdy nepoznal otrockou práci, tahle horká hlava, která se zatím prezentovala jen vraždou dozorce a útekem, tento odcizený příbuzný si to přizene z pouště, z ciziny, ze zapomnění a hned ví co a jak! Okusil snad jinde otročinu? Kdepak, naopak se přiznil do nóbl rodiny, leta o sobě nedal vědět, a teď by potřeboval podporu v jednání, které může Hebrejům, včetně Áronovy rodiny, velmi přitížit. Zdá se dokonce, že tento „Hebrej“ egyptského jména (Mo-ses) pozapomněl i rodný jazyk, neboť Hebrejům musí tu bombastickou zprávu o Božím zájmu tlumočit Áron. Jak už to bývá, skuteční hrdinové víry nebyvají ti vpředu, ti na výsluní, kterým svítí šťastná hvězda. To Áron musí vstát a riskovat a ještě podpírat hlavního hrdinu, který je centrem pozornosti. Co by všichni ti církevní tajemníci, senioři a další představitelé byli bez svých blízkých bratrů (a sester), kteří nesou „kůži na trh“?

Jednání s faraonem začínají opatrně, nepřekvapí, že se Áron i Mojžíš drží zpátky. Tak trochu fabulují, když faraonovi předkládají pouhou žádost o vykonání náboženské pouti. A argumentují přitom strachem z Hospodina, „*aby nás Bůh nenapadl morem nebo mečem*“, říkají, neboť strachu z božích rozmarů, strachu z neúrody, rozmarů počasí, nemocí a epidemií, strachu z cizích armád, takovému strachu by měl každý člověk rozumět. Strachu brání jen víra, že Boží slovo je silnější než veškerá myslitelná protivenství; takovou odvahu víry má tu ztročený Áron, ale nemá ji faraon ani Egyptané, nemají ji lidé zmanipulovaní, natož manipulátoři. Ti sice strachem manipulují, sami se ale bojí nejvíc. Proto vsadili Mojžíš s Áronem na tuto kartu, faraon se bude později v obavách z nepochopitelných věcí přímo utápět, byť zahnaný do kouta deseti ranami egyptskými nebude sto jednat rozumně. Je to paradox. Otroek Áron

se svým odvážným vystoupením před faraona stává svobodným, zatímco svobodní Egypťané budou svým strachem zotročeni. To ale předbíháme. Zatím vystupuje faraon jistě a sebevědomě, zatímco Áron s Mojžíšem působí trochu bázně.

Zajímavé je, že prvním požadavkem není svoboda z otroctví, ale svoboda náboženská. Áron i Mojžíš žádají náboženskou pouť, nikoli propuštění z otroctví. Jakoby svoboda ducha předcházela svobodě těla. Ale i svobody ducha se faraon děsí. Uvědomuje si, že jeho vláda nad ostatními je přímo závislá na jejich vnitřní nesvobodě. My víme z dějin, že tyto věci jdou skutečně ruku v ruce. Patenty Josefa druhého, tj. ten o svobodě víry zvaný Toleranční a ten o zrušení roboty, šly ruku v ruce. A my z historie známe i způsob, jakým se faraon rozhodne s počínající rebelií zatočit. Také komunisté zvyšovali soukromým rolníkům a sedlákům povinné dodávky potravin, aby je donutili „dobrovolně“ vstoupit do družstva. Faraon se navíc snaží rozbít vnitřní soudržnost rebelujících otroků a postavit je proti sobě. Stanovené množství cihel, které musí Izraelité vyrobit, zůstává stejné, ale materiál si nyní musí zajistit sami. Vždyť čas, který měli k odpočinku, strávili přípravou rebelie, spikleneckým jednáním s Mojžíšem a Áronem. Pokud o čas odpočinku nyní přicházejí, mají se poděkovat právě jim, Mojžíšovi s Áronem. V bibli tak můžeme číst přímo nadčasovou ukázkou osvědčených způsobů diktatury. Vrcholem všeho je rozdělení samotných otroků, kdy systém určitých výhod dělá z některých z nich kápa nad ostatními. A právě otrocká kápa se nyní o svá malá privilegia bojí. Jsou bití. A oni se uctivě a s nadějí vydávají za faraonem (!), prosí jej, úpějí, vysvětlují, jakoby to celé bylo nedorozumění, jakoby jejich „hodný“ pán nevěděl o bití a teroru, který se na ně z ničeho nic sype (Ex 5,14-16). Scéna až tíživě připomíná podobné scénáře z Treblinky či Osvětimi.

Vypadá to na triumf faraonův. Mojžíš i Áron to od Hebrejů pěkně slíznou. Skoro to vypadá, že Mojžíš se potichu vytratí a Áron bude litovat své veliké odvahy, díky níž přišel o přijetí a pokojné rodinné vztahy, to jediné, co měl. Když se Mojžíš obrací k Hospodinu, tak moc rozumíme tomu, co volá. „Bože, **proč** jsi mě vlastně poslal? Od chvíle, kdy jsem předstoupil před faraóna, abych mluvil tvým jménem, nakládá s tímto lidem ještě hůře. A ty svůj lid stále nevysvobozuješ!“ Navíc se tím do

puntíku naplňují obavy, které Mojžíš Hospodinu předkládal už při slavném jejich setkání u hořícího keře. „*Nikoli, neuvěří mi a neuposlechnou mě, ale řeknou: Hospodin se ti neukázal!*“ Tak tehdy Mojžíš argumentoval a už je to tady. Skoro se nyní těšíme na Hospodinovo slovo, na nějaký čin, katastrofu, zázrak, smrt', která se přizná. Jenže když se podíváme do biblického textu, přijde další Hospodinovo dlouhé kázání. Teologicky opět nabitě, opravdová textová perla. „*Mojžíš je Izraelcům vyhlásí, ale ti nejsou pro malomyslnost a tvrdou otročinu s to Mojžíšovi naslouchat.*“

Je to úplně logické vyústění. Když jste unavení a sedření, veškerá vznosná slova jdou jedním uchem tam a druhým ven. Oči se klíží, shromáždění se rozchází. Jsou to navíc jednoduší lidé, potřebují jednoduché příklady. Mojžíš nejspíš chápe hloubku toho, co mu Bůh řekl. Dost možná je Mojžíšovo kázání, které na základě Božího slova napsal, tím nejlepším kázáním v jeho životě. Zabere mimochodem téměř celou jednu kapitolu. Jenže, málo platné, stejně zůstane navždy ve stínu many, křepelek a vody, tj. jídla a pití, které na poušti vyčaruje, či ve stínu slavné teologické pasáže u hořícího keře - protože je tam přece ten keř, co hoří a neshoří a ta hůl proměněná v hada! A to nemluvím o všech ranách egyptských. Kdo si ale dnes vzpomene na Boží kázání unaveným Hebrejům po prvním jednání s faraonem?

Literárně precizně sepsaný text, strukturou dokonce báseň, by i ve Vás nyní mohla probudit zívání. Ve skutečnosti je to ale text, který s únavou, skepsí a pochybnostmi počítá. Bůh tam dokonce bere malomyslnost lidí i celou tu situaci únavy a skleslosti na sebe. Říká, že jako Hospodin, jako Bůh sestupující a jednající, nemohl být doposud rozpoznán. Že může být chápán tak maximálně jako Bůh slibů. Slíbil Abrahamovi a jeho rodině veliký vlastní národ, vlastní zemi a svobodu. Dokonce o tom uzavřeli smlouvu, která je podepsána krví v podobě obřizky. Jenže zatím to byly jen sliby. Potomci Abrahamovi tu úpí v otroctví, v cizí zemi, bez nároku na vlastní kulturu, jazyk a etnicitu. „Já to vím,“ říká Bůh. „A jsem Hospodin! Jsem Bůh sestupující, plnící své sliby, jednající v dějinách! Praotci to neměli šanci poznat, ale vy to poznáte. Já přijdu a své sliby splním. Nenechám vás v tom, přijdu! Už jsem tu!“

Hospodin tam říká jednu obrovskou věc, myšlenku tisíciletí. Mluví o své věrnosti. A také o svém sestupování do dějin, o svém věrném zasahování ve prospěch svých dětí. Bůh není jen stvořitelem přírody, prvním hybatelem, principem. Bůh se aktivně účastní toho, co stvořil. V tomto smyslu je největší hrází vůči strachu, kterou si lze představit. Neboť člověk si jako jediný myslící tvor země uvědomuje svou niternost a malost uprostřed temného a prázdného vesmíru. Uvědomuje si i svou nicotnost i v kontextu pozemské evoluce života. A jedinou hrází vůči strachu, který nám naše vědomí způsobuje, jedinou jistotou je pomoc zvenčí. - Bůh. - „A já skutečně jsem!“ říká Bůh, „a jsem Hospodin, tj. ten sestupující za tebou!“

S vlastní nicotností a pomíjivostí, se strachem z nich pramenícím, s tím neuměl člověk nikdy pracovat. A neumí to dodnes. Dnešní reakcí je pyšné obelhávání sebe sama, že má vše pod kontrolou a ve své moci. Záměrně ignoruje data o geologických periodách Země a balamutí se, že poručí větru dešti či teplotě. Svými současnými mýty ve formě sci-fi příběhů smazal skutečný rozměr vesmíru a ve svých představách osidluje vzdálené galaxie a cestuje časem. Je to všechno lež, ale lež pochopitelná, je to lež bránící se strachu z vlastní nicotnosti. A také lež, která mnohým hodně vydělává. Každá lidská lež bude jednou odhalena. I víra v Boha může být chápána jako taková lež. Na druhou stranu je to logicky jediná naděje. Protože pomoc člověku může přijít jenom zvenčí. Do našeho příběhu tak zní Boží ujištění, že on, Hospodin, je Bůh, který nelže, který plní.

Svým teologickým traktátem změnil Mojžíš navždy lidské myšlení. Nezměnil jej lži o lidské velikosti, o lidském vědeckém pokroku, o lidském důmyslu, který překoná čas, zažene smrt a zachrání život. Mojžíš informoval o Bohu přicházejícím zvenčí, o Bohu přicházejícím za člověkem. Mojžíš touto informací otevřel možnost žít beze strachu, rehabilitoval dějiny, běžící nezvratně od zániku k zániku, rehabilitoval je jako prostor pro Boží jednání a zasahování a zachování. Po Mojžíšově proslovu může člověk náhle vykročit do dějin, do nicotně krátké periody mezi vyhynulými dinosaury a vyhasínajícím Sluncem, aniž by se bál. Úžasné Mojžíšovo kázání! Co je ale Mojžíšovi platné, když oči Hebrejů zůstávají zavřené únavou? *„Když mi nenaslouchají Izraelci, jak by mě*

poslechl farao! Nejsem způsobilý mluvit,“ sklesle konstatuje Mojžíš. Nechce psát další kázání, nechce už být teologem. Vždyť jedni při slovech o Bohu usínají, druzí se zase smějí a posmívají.

Mojžíšova teologická rezignace je v bibli následně umocněna jakousi genealogickou pasáží, výčtem kdo byl komu otcem, kdo byl s kým příbuzný. Jakoby tam tuhle genealogii vlepili přízemní Hebrejové, neboť dohledávání rodových kořenů je ubohý způsob boje s lidskou nicotností, oproti teologii ovšem způsob velmi populární a přijímaný všemi společenskými vrstvami. Zdá se, že zmiňovaný sáhodlouhý rodokmen byl do textu přidán redaktory Tóry mnohem později, nicméně jako špatný vtíp působí i představa, že na Mojžíšovo kázání odpoví mu shromáždění Hebrejové výčtem dávných předků. Marně mluví Mojžíš o budoucnosti. Pro člověka jakoby existovala pouze minulost. A jediná jeho velikost je dána slavnými předky či lidskou pamětí. Ty rodokmeny minulosti tváří v tvář Božím slibům budoucnosti jakoby plně charakterizovali lidskou nejistotu. A pokud snad měly rodokmeny Mojžíše v očích Hebrejů nějak rehabilitovat, pokud byly pozitivně míněnou vsuvkou do příběhu, příliš se jim to nedaří. Po jejich ukončení jen zdrcený Mojžíš vyčerpaně opakuje, že se necítí být způsobilý mluvit a mluvit už taky odmítá. Dost možná by se nejraději otočil a opět zmizel v daleké cizině. Naštěstí po šesté kapitole knihy Exodus přichází kapitola sedmá. Přicházejí činy. Hospodin je uvede větou: *„Egyptané poznají, že já jsem Hospodin, až vztáhnu svou ruku na Egypt a vyvedu Izraelce z jejich středu!*“ A pak se dějí věci!